

En våbenedkastning ved Ansager

Af Knud Andreasen

Den tyske besættelse af Danmark fra 1940 til 1945 er det nærmeste, vi i de sidste 150 år har været en rigtig krig, og alligevel fandt der ikke egentlige krigshandlinger sted på dansk jord. Derimod var der mod slutningen af besættelsen ganske mange væbnede sammenstød mellem tysk militær og civile danskere. De danske modstandsfolk var oftest udstyret med våben og ammunition leveret fra England som et led i dette lands forsøg på at ramme nazisterne gennem støtte til modstandsbevægelser i de tyskbesatte lande. Denne britiske bevæbning af den civile opposition opstod tidligt under anden verdenskrig og fortsatte til krigens slutning.

I sommeren 1940 sad tyskerne og deres allierede på den militære magt i hele det kontinentale Europa, men der voksede langsomt en opposition frem, efterhånden som Tyskland besatte landene rundt om sig. En sådan modstandsbevægelse opstod i Tjekkoslavakiet, i Polen, i Danmark og Norge, i Holland, Belgien og Frankrig. Det var Englands idé, at der af denne modstand kunne dannes en undergrundshær ved at udnytte den nyeste krigsteknologi til at overføre agenter og våben med flyvemaskiner fra England. England fjernede sig hermed fra alle aftalte spilleregler for krigsførelse og accepterede om end nødtvunget at

måtte gribe til indsættelse af agenter eller spioner, dvs. personer uden militær rang og uden uniformer, og projektet måtte nødvendigvis organiseres som et yderst hemmeligt organ helt uafhængigt af det britiske krigsministerium.

Til at udføre dette »beskidte« arbejde i de tyskbesatte lande oprettede Englands premierminister Winston Churchill i sommeren 1940 en ny organisation kaldet SOE (Special Operations Executive). Med Churchills sikre sans for bombastiske udtryk med ordre til »at sætte Europa i brand.«¹ Danmark kom med i julen 1941, da SOE fløj to udlandsdanskere Carl Johan Bruhn og Mogens Hammer ind over Sjælland og kastede dem ud i faldskærm. Lederen af den lille tomands gruppe Carl Johan Bruhns faldskærm udløstes ikke, og han styrtede til jorden og dræbtes på stedet. Hans telegrafist Mogens Hammer landede velbeholdent og nåede dagen efter til København. Det var en meget dårlig begyndelse på Englands forsøg på at etablere en undergrundshær, ikke mindst fordi tyskerne fandt liget af Carl Johan Bruhn og forstod, at SOE nu også var til stede i Danmark.

Næste forsøg blev gjort nogle måneder senere i april 1942 ved Jyderup, hvor det lykkedes at nedkaste en ny leder Chr. Michael Rottbøll og to telegrafister Paul Johannesen

og Max J. Mikkelsen. Rottbøll gik i gang med arbejdet og samlede en lille gruppe, der kunne yde praktisk bistand til den næste nedkastede gruppe. Men allerede i september 1942 blev telegrafisten Paul Johannesen overrasket af politiet, mens han var i færd med at sende til England. Han tog sin giftpille og døde på stedet. I samme måned blev Rottbøll dræbt af dansk politi under et forsøg på at arrestere ham.

Man var nu næsten tilbage ved nul, og SOE fik først endelig fodfæste i Danmark, da det i løbet af vinteren 1943 lykkedes at få flere faldskærmsagenter kastet ned, heriblandt en ny leder Flemming Muus, som landede syd for Nibe natten mellem den 11. og 12. marts 1943. På samme tid opstod Hvidstengruppen, som modtog adskillige agenter plus masser af våben og sprængstoffer. Af interesse for vor del af Danmark er nedkastningen den 25. juli ved Madum Sø i Rold Skov af Aage Møller Christensen. En ung sømand på 22 år, der i slutningen af 1941 var gået i land i England og havde meldt sig til den specielle militære uddannelse, som faldskærmsagenterne gennemgik, inden de blev kastet ned over de besatte lande.

Efter landingen i Danmark mødtes Aage Møller Christensen i Århus med Ole Geisler, der fungerede som den danske SOE-organisations næstkommanderende, og som dirigerede Aage Møller Christensen til Esbjerg, hvor han skulle finde modtagepladser, organisere lokale modtagehold og sabotageaktioner mod elforsyning og jernbaner samt mod virksomheder, der arbejdede for tyskerne. Hans geografiske område var Sydjylland syd for Varde / Vejle, og

*Aage Møller Christensen
(Birkelund, s. 64).*

undervejs i arbejdet kom Aage Møller Christensen naturligt i kontakt med Dansk Samling i Varde.

Aage Møller Christensen kom til Varde omkring første oktober 1943 og boede hos politifuldmægtig H. Schlanbusch, én af Dansk Samlings tillidsfolk i Varde. Sammen cyklede de to mænd en eftermiddag i begyndelsen af oktober til Skodborg Høj ved Ansager for at se på et foreslået nedkastningssted. Skodborg Høj lå på en hede tilstrækkelig langt fra bebyggelse til at sikre mod, at nogen tilfældigt observerede modtageholdet. Lidt vest for pladsen løb jernbanen, som ville være et godt sigtemærke for flyenes navigatører, og øst for en lille sø til bortskaffelse af faldskærme og containere.

Pladsen blev godkendt, og besættelsestidens eneste våbenedkastning i Sydvestjylland fandt sted tirsdag den 12. oktober 1943 i dette øde område mellem Ansager og Starup. Nedkastningsstedet var for den engelske flyvemaskine, der skulle nedkaste sprængstoffer og våben, angivet under henvisning til Geodætisk Instituts Generalstabskort over Danmark 1: 100.000, blad 35, hvor

Nedkastningspladsen Skodborg Høj (Generalstabskort over Danmark 1:100.000).

besætningen skulle finde positionen $55^{\circ} 40' 41''$ nord og $08^{\circ} 46' 42''$ øst beliggende $17\frac{1}{2}$ km sydsydøst for Ølgod og 13 km sydvest for Grindsted.

Ved nedkastningen den 12. oktober blev modtageholdet ledet af Aage Møller

Christensen, og det var modstandsfolk fra Varde, der på jorden ventede på flyet. Holdet bestod af Viggo Hansen, Jens Jørgensen, Arnold Hansen, Christian Christiansen og Peter Petersen alle fra stålværket, maler Jens Godske Pedersen, og de

Handley Page Halifax (en.wikipedia.org).

to politifuldmægtige Schlanbusch og Gerner Mikkelsen samt garagemester Th. Søndergaard Pedersen og luftværnsassistent P.N. Pedersen.

En faldskærmsagent som Aage Møller Christensen måtte af sikkerhedsmæssige grunde ikke deltage i aktioner, hverken modtagelser eller sabotager. Han skulle for alt i verden undgå at falde i kløerne på Gestapo. Alligevel ledede Aage Møller Christensen modtagelsen ved Skodborg Høj, hvilket blev forklaret med, at ingen af modtageholdets deltagere havde den mindste erfaring.²

Nedkastningen skete fra et firemotors Halifax bombefly MA-Y fra eskadrille 161 lidt før klokken 22. Forinden var nedkastningen blev annonceret i BBC's radioudsendelser til Danmark kl. 18:15, hvor signalet til nedkastningen var, at udsendelsen sluttede

med ordene: »Vi kommer igen med vor næste udsendelse kl. 21.« Præcis dette ordvalg skulle få Varde-holdet til at tage til nedkastningspladsen. Anvendelsen af kodeord som fornavne »med hilsen til –« blev først indført senere under krigen, hvor nedkastningerne havde et langt større omfang.

På dette tidspunkt i slutningen af 1943 rådede SOE over fem til seks nedkastningspladser i Danmark. Mod krigens slutning, hvor modstandsbevægelsen blev mere omfattende, voksede antallet betydeligt, også fordi de tyskbesatte områder i Europa blev snævret ind, og det blev muligt at disponere over flere flyvninger hertil, så ved slutningen af besættelsen i maj 1945 fandtes ikke mindre end 280 pladser alene i Jylland.³

Det britiske luftvåben RAF havde et ganske godt kendskab til placeringen af tyske radaranlæg og antiluftskyts, så man fløj

ikke ind over Blåvands Huk direkte mod nedkastningspladsen, men holdt en mere nordlig kurs, der førte ind over kysten ved Nissum Fjord. Nissum Fjord var let at genkende fra luften og ruten lå i nogenlunde afstand fra to tyske radaranlæg henholdsvis »Ringelnatter« ved Stadil Fjord og »Lama« ved Thyborøn. Efter at have passeret Nissum Fjord fløj man over land langs østsiden af Ringkøbing Fjord til et punkt ved Lønborg umiddelbart vest for Tarm. Herfra sættes kursen mod sydøst direkte til målet syd for Ansager.⁴

Når flyet nærmede sig pladsen sendtes fra dets underside et lyssignal – et morsesignal for et bestemt bogstav, som ved denne nedkastning var et A [· -]. Nedkastningsholdet lyste op mod flyet med en række stavlygter, der dannede et L for at vise vindretningen. Én af lygterne skulle morse et bogstav, der for denne plads var et O [- - -], så flybesætningen kunne være sikre på, at det var den rette nedkastningsgruppe og ikke tyske soldater, der ventede på jorden.

For modtageholdet var det et stort øjeblik, der flyet i ganske lav højde kom ind over pladsen for at droppe sin ladning. Folkene på jorden følte nærheden til de allierede og følte, at de endelig selv var med i kampen. Flere har som Viggo Hansen fra Varde beskrevet, hvordan de dukkede sig for ikke at blive ramt af flyvemaskinen, der dog befandt sig i 500 ft. svarende til godt 150 meter højde for at give faldskærmene mulighed for at åbne sig og bremse containernes fald mod jorden.⁵

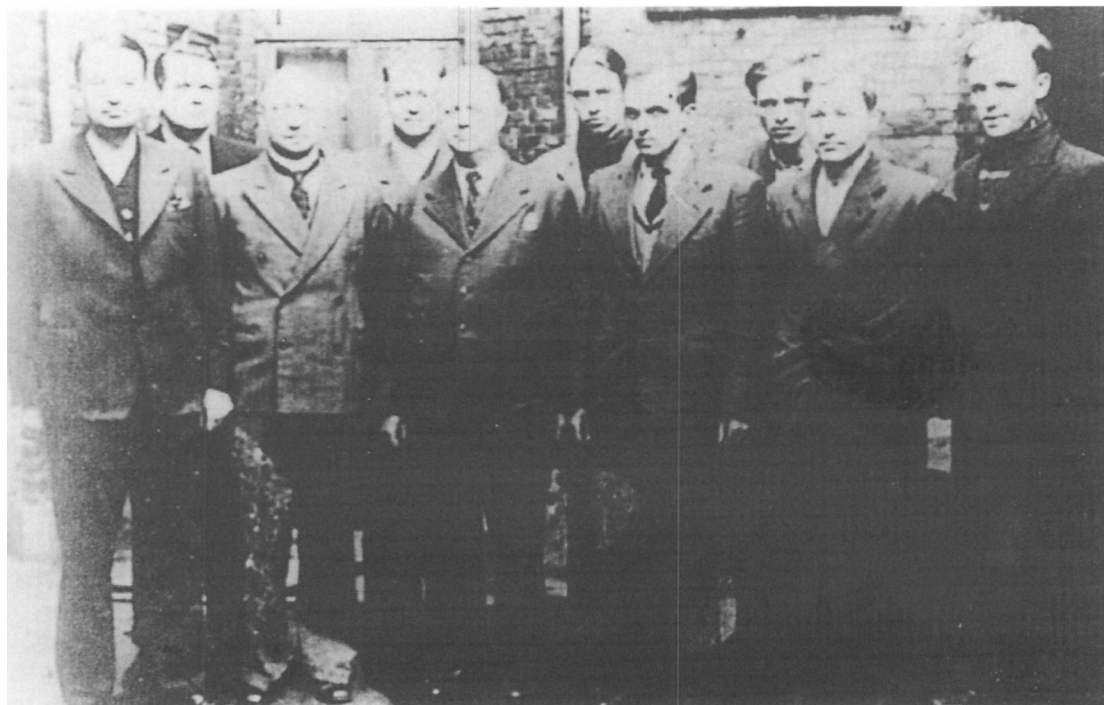
Fra engelsk side blev denne nedkastning benævnt Tablejam 10, og det var den eneste

Nedkastning af forsyninger (Jespersen, bind II s. 219).

gang pladsen ved Skodborg Høj blev brugt.⁶ Tablejam 10 bestod af ni containere. Containerne indeholdt foruden våben og sprængstof nogle sække, som varerne skulle omlades til for at lette den videre transport. Vægten af nedkastningen var på 4½ tons, så modtageholdet havde et stort arbejde med omladningen, som ingen tidligere havde prøvet.⁷ Faldskærmene blev pakket sammen i de tømte containere, som derefter blev båret til den nærliggende sø og druknet der. Godset blev i politiets biler kørt til læge Knud Nordentofts jagtthytte i Søndre Plantage. Efter nedkastningen ved Skodborg Høj var der ikke mangel på sprængstof. Halvdelen forblev i depotet i Varde og resten fordeltes mellem Tønder, Fredericia og en gård i Sjølund syd for Kolding.⁸

Vardegruppen beholdt tilstrækkeligt til, at man to måneder senere med en velrettet

Medlemmer af modstandsbevægelsen i Varde arresteret af Gestapo. Fra venstre Henning Schlanbusch, Thorvald Søndergaard Pedersen, Jørgen Bech Simony, Peder Madsen Pedersen, Knud Nordentoft, Poul Emil Gerner Mikkelsen, Viggo Hansen, Jens Jørgensen, Bendt Øllgaard og Kurt Jørgensen (Gestapo Esbjerg).

sabotageaktion kunne standse produktionen på Varde Staalværk, der var storleverandør til den tyske krigsindustri. SOE forsøgte yderligere et par nedkastninger ved Skodborg Høj, men kom ikke i kontakt med modtageholdet og i stedet kastedes flyveblade ud over Varde for at bibringe tyskerne den opfattelse, at det havde været formålet med overflyvningen.⁹ Til gengæld var modtagegruppen fra Varde ved Skodborg Høj både den 9. november og den 9. december, hvor flyvemaskinen udeblev.¹⁰ Så en dag indfandt tyskerne sig på politikontoret i

Varde og meddelte, at de agtede at beslaglægge et stykke land ved Ånsager til øvelsesplads, og dermed var det slut med nedkastninger ved Skodborg Høj.¹¹

Næste ordre fra Aage Møller Christensen kom i begyndelsen af 1944, da Vardegruppen fik til opgave sammen med den københavnske Holger Danske II at sabotere to virksomheder i Aabenraa. Under aktionen blev de afsløret af Gestapo, og den 9. februar arresteredes ti vardensere. De overførtes til tyske kz-lejre, hvorfra ikke alle vendte tilbage. Hermed blev der sat et endeligt stop for

det modstandsarbejde, der var blevet muligt ved nedkastningen ved Skodborg Høj.

Faldskærmsagenten Aage Møller Christensen følte efter arrestationerne i Varde, at jorden brændte under ham, og at hans nerver ikke klarede fortsat illegalt arbejde. I marts 1944 blev han efter samråd med Ole Geisler overført til Sverige, hvor han tilbragte resten af krigen.¹²

Tablejam 10 ved Ansager blev udført af et fly fra eskadrille 161. SOE rådede over to eskadriller fly fra Royal Air Force, No. 138 Squadron og No. 161 Squadron, hver på omkring 20 fly. Det var yderst hemmelige enheder, der udelukkende fløj for SOE fra en lille militær flyveplads Tempsford ca. 100 km nord for London.¹³ Tempsford forsynede modstandsbevægelserne ud over Europa med maskinpistoler, revolvere, ammunition, sprængstof, detonatorer og en mængde udstyr, som var nødvendigt til en illegal styrke i fjendeland.

I begyndelsen fløj man med de langsomme Whitley bombefly. Fra 1942 med Handley Page Halifax og mod krigens slutning også Short Stirling, der kunne medtage flere containere end Halifaxen.¹⁴ Piloterne var rutinerede i natflyvning i meget lav højde, dvs. omkring 500 fod. Den type operationer var kun mulig to uger pr. måned, nemlig når månen var i tiltagende, og når den igen var aftagende. Et vist mål af månelys var nødvendigt, også selv om det var gennem et spredt skydække.

Over Danmark foretog SOE 415 flyvninger med våben og sabotagemateriel til modstandsbevægelsen. Herunder blev der afleveret 6.400 containere med ca. 670 tons våben nedkastet ved et stort antal modtage-

pladser spredt ud over landet, flest i Jylland med 61 %, 11 % på Fyn og de resterende 28 % på Sjælland.

De allierede flyvninger over det besatte Danmark blev fulgt nøje fra tysk side, og selv om flybesætningerne var træned i at undgå antiluftskys, blev mange alligevel skudt ned, ligesom de tyske natjagere styret fra én af de mange radarstationer udgjorde en stor risiko. Alene de to eskadriller fra Tempsford mistede 13 fly i eller omkring Danmark. I Rebild Bakker er rejst en mindesten over de 69 allierede besætningsmedlemmer, som mistede livet i forbindelse med nedkastningerne.

Noter

- 1 Jespersen, Knud J.V.: *Med hjælp fra England*
- 2 Knud J.V. Jespersens SOE-forskningsarkiv
- 3 Engberg Pallesen, Axel: *Våbennedkastninger*
- 4 The National Archives
- 5 Beretning fra Viggo Hansen
- 6 Table var SOEs betegnelse for dets sabotageprogram i Danmark
- 7 Trommer, Aage: *Modstandsarbejde i nærbillede*
- 8 Beretning fra Aage Møller Christensen
- 9 The National Archives
- 10 Beretning om modstandsbevægelsen i Varde af politifuldmægtig H. Schlanbusch
- 11 Dagbladet »Vestkysten« den 7. juli 1945
- 12 Beretning fra Aage Møller Christensen
- 13 Clark, Freddie: *Agents by Moonlight*
- 14 Jespersen, Knud J.V.: *Med hjælp fra*

Litteratur

- Birkelund, Peter og Henrik Dethlefsen: *Faldskærmsfolk. SOE's arbejde i Danmark 1941-45*. Frihedsmuseets Venners Forlag 1986
- Clark, Freddie: *Agents by Moonlight. The secret History of RAF Tempsford...* Tempus Publishing 1999
- Engberg Pallesen, Axel: *Våbennedkastninger. Beretning om lokale modstandsgrupper* Frihedsmuseets Venners Forlag 2006

Mindestenen i Rebild Bakker (www.airmen.dk).

Gade, Sven Ove: *Toldstrup. En biografi om en modstandshelt.* Gyldendal 2011

Jespersen, Knud J.V.: *Med hjælp fra England.* Bind I og II. Odense Universitetsforlag 1998 / 2000

Lottrup, Erik: *Faldskærmsfolk og modstandskampen. Special Operations Executive i Danmark.* Ålborg Stadsarkiv 2008

O'Connor, Bernard: *Tempsford Airfield. Now the story can be told...* Bernard O'Connor 1998

Sørensen, Lars Peter: *Distrikt 14. Om våbenmodtagegrupperne i Distrikt Silkeborg* Dixit forlag 1984

Trommer, Aage: *Modstandsarbejde i nærbillede* Odense Universitetsforlag 1973

Arkivmateriale

Historisk Samling fra Besættelsestiden (HSB):

Beretning fra Viggo Hansen

Beretning fra Aage Møller Christensen

Beretning om modstandsbevægelsen i Varde af Poliufuld-
mægtig H. Schlanbusch

Knud J.V. Jespersens SOE-forskningsarkiv

Varde Lokalhistoriske Arkiv:

Dagbladet »Vestkysten«. Årgang 1943-46

The National Archives, Kew via Søren Flensted:

AIR 20/8262, 161 Sqn debrief, 161 ORB

Knud Andreasen, født 1941, Skovduevej 6, 6800 Varde. Ingeniør og cand. mag. i historie. Erhvervs-karriere. Nu leder af Varde Lokalhistoriske Arkiv og tilknyttet Historisk Samling fra Besættelsestiden 1940-45. Specialeopgave: At overleve den tyske besættelse 1940-45. Syddansk Universitet 2008. Forfatter til bog om Sct. Jacobi Skole i Varde, samt artikler i Fra Ribe Amt.